

รายงานเชิงวิชาการ

การอ่านและพิจารณาวรรณคดีเรื่อง กาพย์เห่เรือ

โดย

นายกนกพิชญ์ สิทธิ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 11/9 เลขที่ 4

นายศุภชีพ ทองรอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 11/9 เลขที่ 16

นางสาวภัสธร ยอดชัยพฤกษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 11/9 เลขที่ 19

เสนอ

อ.พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558

โรงเรียนสาธิตนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project Based Learning)

รายวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

คำนำ

รายงานเล่มนี้ได้สร้างขึ้นเพื่อการค้นคว้าและเรียนรู้ทางวรรณคดี เรื่องกาพย์เห่เรือ ซึ่งเป็นพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร หรือ เจ้าฟ้ากุ้ง พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยนำเสนอผ่านการยกตัวอย่างเนื้อเรื่องและการวิจารณ์วรรณคดี ซึ่งเป็นการวิจารณ์ของในรายวิชาภาษาไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่5 ภาคเรียนที่2 ปีการศึกษา2558 นำเสนออาจารย์ พนมศักดิ์ มนูญปรัชญาภรณ์ ซึ่งรายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ของ โรงเรียนสาธิตนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล

โดยเนื้อหาใช้อ้างอิงจากหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ของมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้ เข้าใจถึงคุณค่าของวรรณคดี ทั้งด้านอารมณ์ และ ด้านวรรณศิลป์ รวมถึงเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การใช้จินตนาการ กระบวนการคิด ความรักในวรรณคดี เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจ และ ทำให้เกิดความอยากที่จะอนุรักษ์วรรณคดีของไทย วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย วิถีชีวิตของไทย

กลุ่มผู้จัดทำรายงานเล่มนี้หวังว่า รายงานเล่มนี้จะเป็ประโยชน์เพื่อผ่านหลักสูตรของมัธยมศึกษาปีที่ 5 และเป็นประโยชน์ในการสร้างแรงบันดาลใจให้รักในวรรณคดีให้กับบุคคลที่ได้อ่านรายงานเล่มนี้ต่อไป

กลุ่มผู้จัดทำรายงานวรรณคดีเรื่องกาพย์เห่เรือ

17 พฤษภาคม 2559

สารบัญ

ปกกรอง	หน้าที่ 1
คำนำ	หน้าที่ 2
สารบัญ	หน้าที่ 3
การพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม	หน้าที่ 4-5
การพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม	หน้าที่ 6-8
การพิจารณาการใช้โวหารในวรรณคดีและวรรณกรรม	หน้าที่ 9
การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม	หน้าที่ 10

การพิจารณาเนื้อหาและกลวิธีในวรรณคดีและวรรณกรรม

เนื้อเรื่อง

บทเห่เรือฉบับเก่าแก่ที่สุดที่มีต้นฉบับตกทอดมาถึงปัจจุบัน คือพระนิพนธ์เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศรหรือเจ้าฟ้ากุ้ง พระองค์เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เดิมทีเป็นบทเห่เรือเล่น และครั้งนี้พระองค์ทรงนิพนธ์เพื่อใช้เป็นบทเห่เรือพระที่นั่งของพระองค์เองเมื่อครั้งตามเสด็จสมเด็จพระราชบิดาไปนมัสการและสมโภชพระพุทธบาทสระบุรี ในสมัยรัตนโกสินทร์นำมาเป็นบทเห่เรือกระบวนหลวง

กาพย์เห่เรือของเจ้าฟ้ากุ้ง ประกอบด้วยบทเห่ ๒ ชุด ซึ่งชุดแรกเป็นบทเห่ชมพยุหยาตราทางชลมาค ว่าด้วย การชมเรือคือการเน้นพรรณารูปลักษณ์สวยงามแปลกตาและลักษณะพิเศษของเรือพระที่นั่งและเรือลำต่างๆ และบทชมปลาคือการแสดงความสัมพันธ์กับความงาม กริยาท่าทาง การแต่งกายของนางอันเป็นที่รัก กับปลา และตลอดจนความรู้สึกของกวีที่มีต่อนางอันเป็นที่รัก ทางด้านการชมต้นไม้และดอกไม้ชวนให้คิดถึงความงามของนางอันเป็นที่รักและการใช้เครื่องหอม สุดท้ายการชมนกคือการเปรียบกับนกที่วานกนั้นชอบอยู่เป็นคู่ ทำให้คิดถึงนางมากขึ้น อีกชุดหนึ่งเป็นบทเห่กาพย์ เหน่สังวาส และเห่ครวญ

โครงเรื่อง

กาพย์เห่เรือพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์มีเนื้อเรื่อง เกี่ยวการเดินทางทางน้ำของพระมหากษัตริย์ในสมัยอดีตโดยรูปแบบการเดินทางแบบพยุหยาตราทางชลมาค มีบทร้องประกอบการเดินทาง โดยพรรณาสัตว์น้ำและสิ่งแวดล้อมเช่น เรือ นก ต้นไม้ ปลา

ตัวละคร

กาพย์เห่เรือนี้ มีสองตัวละครหลักๆได้แก่ กวี และนางอันเป็นที่รักของกวีในเรื่องในเนื้อเรื่องกวีได้ทำหน้าที่เป็นตัวละครหลักในการดำเนินเรื่องตลอดกา

รเดินเรือ ซึ่งกวีเป็นผู้ที่มีนิสัยช่างสังเกต
ชอบการชมวิวและรักธรรมชาติโดยตลอดสองข้างทางกวีได้พรรณนาถึง
การชมวิวเรือหน้าปลานกเสียงดนตรีและ ฯลฯ ที่กวีได้เห็นรวมกับการใช้จินตนาการของตนเพื่อประพันธ์ภาพย
ห์เรือขึ้นระหว่างเดินทางนอกจากนั้นกวีก็ได้พรรณนาถึงตัวละครอีกหนึ่งตัวละครซึ่งก็คือนางอันเป็นที่รักถึง
แม้ว่านางอันเป็นที่รักของกวีไม่ได้มีบทบาทในเรื่องแต่กวีก็สามารถสร้างบทบาทให้ตัวละครนี้ โดยการพรรณ
นาถึงด้วยความรักและโหยหากวีได้
เปรียบธรรมชาติที่ได้เห็นสองข้างทางระหว่างการเดินเรือกับนางอันเป็นที่รัก การแต่งกาย
กิริยาท่าทางของนาง และ ได้กล่าวว่อยากให้มาด้วย

ฉากท้องเรือ

เนื้อเรื่องทั้งเรื่องมีสถานที่อยู่ในประเทศไทย โดยเกี่ยวกับการ
เดินเรือของคณะเจ้าฟ้ากุ๊กทางน้ำบรรยากาสตลอดเส้นทางสองฝั่งปก
คลุมไปด้วยพืชไม้หลายชนิดและสัตว์มากมาย เรือพระที่นั่งมีชื่อว่า ครุฑคู่ซีก
ภาพยเห็นเรือมีจุดเด่นอยู่กับการเปรียบเทียบสิ่งรอบตัวกับ
นางเป็นที่รัก เช่นเทียบคนที่กับปลา หรือ ดอกไม้ เส้นทางเริ่มต้นจาก
พระราชวังโดยปลายทางคือท่าเรือ

บทเจรจาหรือบทรำพึงรำพัน

ในภาพยเห็นเรือของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศรนั้นไม่มีบทเจรจา แต่ว่ามีบทรำพึงรำพันที่กวีกล่าวถึงนางอันเป็นที่รัก
โดยใช้ถ้อยคำที่ไพเราะ เข้าใจง่าย มีความหมายแจ่มแจ้งทุกคำ
ทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงอารมณ์ของผู้ที่มีความรักและเป็นทุกข์เพราะรัก เช่น

ยามสองฝั่งยามย่ำ	ทุกคืนคำย้ายกเอ
เสียงปี่มีครวญเครง	เหมือนเรียมคร่ำรำครวญนาน
ฯลฯ	
เพรกายวายเสพสร	แสนกำสรดอดโอชา
อ้มทุกซ้อมชลนา	อ้มโศกาหนานองชล

แก่นเรื่อง

วัตถุประสงค์ของกวีในการแต่งภาพยเห็นเรือ คือการแสดงควางงามของธรรมชาติแก่ผู้อ่าน
ผ่านอรรถรสของวรรณศิลป์ที่กวีได้ประพันธ์ขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรักในธรรมชาติและ ความเพลิดเพลิน
นอกจากนั้นยังแต่งเพื่อบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆของกวี เช่น
ความทุกข์ของการจากลาระหว่างกวีกับนางอันเป็นที่รัก ด้วยความรักและความอาลัย

การพิจารณาการใช้ภาษาในวรรณคดีและวรรณกรรม

1. การสรรคำ

เลือกใช้คำให้เหมาะสมกับเรื่องและฐานะของบุคคลในเรื่อง

ในบทเห่ กวีได้เลือกสรรคำให้เหมาะกับยศของแต่ละบุคคล เช่น ในกาพย์เห่เรือ ได้พูดถึงพระมหากษัตริย์ ก็ได้ออกใช้คำราชาศัพท์ในการบรรยายพฤติกรรมให้เหมาะสม เช่น คำว่า “พระเสด็จ” เพื่อกล่าวให้รู้ยศของกษัตริย์ ส่วนในบทที่กวีได้กล่าวถึงนางอันเป็นที่รัก กวีได้ใช้สรรพนามแทนนางด้วยคำว่า “เจ้า” ให้เหมาะกับบทบาทของนางอันเป็นที่รัก

เลือกใช้คำโดยคำนึงถึงเสียง

1. คำเลียนเสียงธรรมชาติ

ในบทเห่มีการเลียนเสียงธรรมชาติหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้อ่านได้อรรถรสในการอ่านมากยิ่งขึ้น เช่น

เรือครุฑยุดนาคหัว ลีวลอยมาพาผันผยอง
พลพายกรายพายทอง ร้องโห่เห่โห้เห่หมา

การเลียนเสียงคนร้อง “โห่เห่” ตอนพายเรือ และมีการเลียนแบบเสียงดนตรี “โห่ฮึกครึกครื้นโครม” ในบท

ดนตรีมีอึงงอล ก้องกาหลพลแห่โหม
โห่ฮึกครึกครื้นโครม โสมนัสขึ้นรื้นเริงพล

เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้ถึงเสียงในเหตุการณ์นั้นๆ

2. คำที่เล่นเสียงสัมผัส

กวีได้ใช้เสียงสัมผัสหลายที่ เพื่อให้เกิดความไพเราะของคำ เช่น

เสียงผางท่าโผน   เพียงโจนไปในวาริ

นาวาหน้าอินทรี มีปีกเหมือนเลื่อนลอยโพยม

ในบท มีการใช้เสียงสัมผัสทั้งสี่วรรค ได้แก่ “โผน” “โจน” “วาริ” “อินทรี” “มีปีก”
ซึ่งทำให้บทนี้มีความไพเราะ

4. คำพ้องเสียงและคำซ้ำ

ในกาพย์เห่เรื่อนั้นมีลักษณะเด่นคือการพ้องเสียง การพ้องเสียงคือ คำที่มีเสียงเหมือนกัน แต่เสียงต่างกัน และกวีได้คำพ้องเสียงในการพ้องเสียงปลา ในการแทนความรู้สึกดอกวีที่มีต่อนางอันเป็นที่รัก เช่น

แก้มซ้ำซ้ำใครต้อง อันแก้มซ้ำเพรสะชม

ปลาทุกทุกช่อกรรม เหมือนทุกซ์พีที่จากนาง

2. การเรียบเรียงคำ

1. เรียงข้อความที่บรรจุมารไว้อย่างที่สุด

ปางเสด็จประเวศดาว ชลาไลย
ทรงรัตนพิมานไชย กิ่งแก้ว
พรั่งพร้อมพวกพลไกร แหนแห่
เรือกระบวนต้นแพรว เพลีสพรั่งพายทอง ฯ

หมายถึงการกรออธิบายการออกเรือพร้อมกับมีไพร่พลนั้นพายกันอย่างพร้อมเพียงสวยงาม

2. เรียงคำวลี หรือประโยคที่มีความสำคัญเท่าๆ กัน เคียงขนานกันไป

คชสีที่ผาดเฟ่น ดูดั่งเป็นเห็นชบชั้น
ราชสีห์ที่ยืนยัน คั่นสองคู่ดูยิ่งยง
เรือม้าหน้ามุงน้ำ แล่นเฉื่อยน้ำสำระหง
เพียงม้าอาชาทรง องค์พระพายผายผันผยอง
เรือสิงห์วิ่งแผ่นโผน โจนตามคลื่นผืนผาฟอง
ดูยิ่งสิงห์ลำพอง เป็นแถวท่องล่องตามกัน
นาคาหน้าดั่งเป็น ดูชะเม่นเห็นชบชั้น
มังกรลอนพายพัน ทันแข่งหน้าวาสุกรี
เลียงผางาเท่าโผน เพียงโจนไปในวาริ

หมายถึงการใช้ชื่อสัตว์ในการขนานในกาพย์เห่เรือ

3. เรียบเรียงประโยคให้เนื้อหาเข้มข้นขึ้นไปตามลำดับจุดขึ้นบันไดจนถึงขั้นสุดท้ายที่สำคัญที่สุด

เวรามาทันแล้ว	จึงจำแค้นแก้วโกมล
ให้แค้นแสนสุดทน	ทุกข์ถึงเจ้าเสราเสียดาย
งามทรงวงศ์वाद	งามมารยาทนาคกรกราย
งามพริ้มยิ้มแย้มพราย	งามคำหวานลานใจวิล
แต่เข้าเท่าถึงเย็น	กล้ากลิ่นเช็ดเป็นอาจณ
ชายใดในแผ่นดิน	ไม่เหมือนพี่ที่ตรอมใจ
กวีนั้นใช้เนื้อหาเข้มข้นเอาไว้ขั้นสุดท้ายของบท	

การพิจารณาการใช้โวหารในวรรณคดีและวรรณกรรม

1. การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง

ตลอดสองข้างทาง กวีได้เปรียบสิ่งงดงามที่ได้เห็นกับนางอันเป็นที่รัก
เปรียบเทียบงดงามของดอกไม้ต่างๆ เช่น

พุดจิบกลีบสลัม	พิกุลแกมแซมสุกรม
หอมชวยรายตามลม	เหมือนกลิ่นน้องต้องติดใจ

ในบทนี้กวีได้เปรียบเทียบกลิ่นของนางอันเป็นที่รักกับกลิ่นหอมของ
ดอกไม้

2. การสมมุติสิ่งต่างๆ ให้มีกิริยาอาการ มีความรู้สึกเหมือนมนุษย์

กวีได้เปรียบพันธุ์ไม้นานาชนิด ให้มีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์ ตัวอย่างเช่น

มะลิวัลย์พันจิกจวง	ดอกเป็นพวกร่วงเรณู
หอมมานาเอ็นดู	ชูขึ้นจิตคิดวนิดา

บทนี้กวีได้กล่าวว่า “มะลิวัลย์พันจิกจวง” ซึ่งวรรคนี้ทำให้รู้สึกว่ มะลิวัลย์มีลักษณะท่าทางที่คล้ายมนุษย์

3. การกล่าวผิดไปจากที่เป็นจริง

ในกาพย์เห่เรือ กวีได้มีการกล่าวเกินจริงเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสุขและมีอรรถรสมากยิ่งขึ้น เช่น

เพียนทองงามดั่งทอง	ไม่เหมือนน้องห่มตาดพราย
กระแหแห่ห่างชาย	ดั่งสายสวาทคลาดจากสม

กวีได้เปรียบเปรยชื่อของ “ปลาตะเพียนทอง” ว่ามีความงามดั่งทอง ซึ่งเป็นการเปรียบเปรยที่มากกว่าความจริง

การอ่านและพิจารณาประโยชน์หรือคุณค่าในวรรณคดีและวรรณกรรม

กาพย์เห่เรือเป็นวรรณคดีที่ไม่ได้มีดีแต่ความไพเราะและความสวยงามของภาษา
กาพย์เห่เรือได้สอดแทรกความรู้เข้าไปในเนื้อหาและสะท้อนวัฒนธรรมไทยซึ่งเป็นจุดเด่น
ของภาษาไทย ในแต่ละบรรทัดได้เรียบเรียงความรู้ที่ได้รับส่วนใหญ่นั้นเกี่ยวกับธรรมชาติและ
วัฒนธรรมไทย เช่นลักษณะของนกหรือ พรรณไม้ ชื่อ และลักษณะของเรือพระที่นั่งที่แสดงถึง

ความเป็นหนึ่งในด้านศิลปะของคนไทยเมื่อผู้อ่านอ่านภาพยี่เห่เรือจะได้รับรู้ถึงความ
อุดมสมบูรณ์ของประเทศและประเพณีเห่เรืออันดีงาม

คุณค่าทางด้านปัญญา

เมื่ออ่านภาพยี่เห่เรือผู้อ่านจะได้รับความรู้มากมาย เช่น ชื่อเรือในพิธีนั้นก็เป็นที่คน
ไทยหลายคนนั้นไม่ทราบ หรือ พรรณไม้ต่างๆที่หาดูได้ยากรวมทั้งสัตว์ต่างๆ

ชื่อเรือ: ครุฑคู่ซีก คชสีห์ใหญ่ สมุหะพระกระลาโหม อินทรีทิพย์

ชื่อสัตว์: นกคู้เหว่า นกโนรี ปลาชะแวง ปลาหางไก่

ชื่อพรรณไม้: สุกรม แด้ว ลำดวน มะลิวัลย์

คุณค่าทางด้านสังคม

ภาพยี่เห่เรือแสดงถึงความเป็นเลิศทางด้านวรรณคดีและศิลปะของชาติไทย ประเพณี
เห่เรือนี้เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งของชาวไทย คุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ เรือพระราชพิธี
และประเพณีเห่เรือ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างไว้ให้แก่คนรุ่นต่อมา
ยากที่ชาติอื่นใดในโลกจะเหมือนได้ เรือพระราชพิธีเป็นงานศิลปะอันทรงคุณค่าสูง ฝีมือประณีต
แสดงวิชาศิลปะการช่างอย่างเป็นเอก และได้สร้างสมจนเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี
อันเป็นความภาคภูมิใจในชาติได้อย่างยอดเยี่ยมเรือที่เอาไว้ใช้เห่สามารถนำไปใช้จริงได้ซึ่ง
แสดงถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ และ ลวดลายที่ได้ออกแบบและสีสันทันนั้น แสดงถึงความ
เป็นเลิศในด้านศิลปะที่โดดเด่น

คุณค่าทางการใช้ภาษา

ภาพยี่เห่เรือเป็นวรรณคดีที่รวบรวมการใช้โวหารและการใช้คำ เช่นคำพ้องเสียง
เลียนแบบเสียงธรรมชาติ อุปมาอุปไมม ภาพยี่เห่เรือเป็นวรรณคดีที่ได้รับการยอมรับว่าได้แต่งมาดีแล้ว
วรรณคดีเรื่องนี้ได้แสดงถึงความเป็นเลิศทางการเขียนและใช้ภาษา
ของคนไทย